

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

**ВІСНИК
Харківського
національного
університету
внутрішніх справ**

Збірник наукових праць

Засновник і видавець –
Харківський національний університет внутрішніх справ

Виходить 4 рази на рік
Заснований у грудні 1995 р.

**Спеціальний випуск
за результатами конкурсу на кращу наукову статтю
у сфері права, правоохоронної діяльності та психології
(до 25-річчя Харківського національного університету
внутрішніх справ у статусі національного)**

Харків 2026

Збірник належить до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України (наказ Міністерства освіти і науки України від 17.03.2020 № 409) і є фаховим з юридичних наук (наказ МОН України від 06.03.2015 № 261) та з психологічних наук (наказ МОН України від 27.04.2023 № 491)

Рекомендовано до друку та до поширення через мережу Інтернет Вченою радою Харківського національного університету внутрішніх справ, протокол № 10 від 26.05.2026

Редакційна колегія:

Музичук О. М. – д-р юрид. наук, проф., засл. юрист України (Харківський національний університет внутрішніх справ) – головний редактор; **А. Л. Борко** – д-р юрид. наук, проф. (Національний університет кораблебудування імені адмірала Макарова); **О. В. Брусакова** – д-р юрид. наук, доц. (ХНУВС); **К. А. Бугайчук** – д-р юрид. наук, проф. (ХНУВС); **О. В. Джафарова** – д-р юрид. наук, проф. (ХНУВС); **О. М. Дуфенюк** – д-р юрид. наук, проф. (Львівський державний університет внутрішніх справ); **Я. Ю. Конюшенко** – д-р юрид. наук, доц. (Національна академія внутрішніх справ); **Н. Ч. Нгуїндіп** – канд. юрид. наук, старший наук. співробітник (Університет Дшанга, Камерун); **В. В. Сокурєнко** – д-р юрид. наук, проф., член-кор. НАПрН України, засл. юрист України (ХНУВС); **Г. Шимич** – канд. наук у галузі крим. права, доц. (Університет «VITEZ», Боснія і Герцеговина).

Публікації наведено в авторській редакції з незначними коректорськими правками. За достовірність наукового матеріалу, професійного формулювання, фактичних даних, цитат, власних імен, географічних назв, а також за розголошення фактів, що не підлягають відкритому друку, відповідають автори публікацій та їх наукові керівники.

MINISTRY OF INTERNAL AFFAIRS OF UKRAINE

BULLETIN **of Kharkiv National University** **of Internal Affairs**

Collection of scientific papers

Founder and publisher –
Kharkiv National University of Internal Affairs

The frequency: 4 issues per year

Founded in December, 1995

Special Issue

based on the results of the competition for the best scientific article in the fields of Law, Law Enforcement, and Psychology (to mark the 25th anniversary of Kharkiv National University of Internal Affairs' national status)

Kharkiv 2026

The collection belongs to the category “B” of the List of scientific professional editions of Ukraine (order of the Ministry of Education and Science of Ukraine dated from March 17, 2020, No. 409) and is a professional edition in the field of juridical science and psychological sciences

Recommended for publishing and distribution through Internet by the Academic Council of Kharkiv National University of Internal Affairs, protocol No. 10 dated from May 26, 2026

Editorial Board:

Muzychuk O. M. – Doctor of Law, Prof., Honored Lawyer of Ukraine (Kharkiv National University of Internal Affairs) – Chief Editor; **A. L. Borko** – Doctor of Law, Prof. (Admiral Makarov National University of Shipbuilding); **O. V. Brusakova** – Doctor of Law, Associate Prof. (KhNUIA); **K. L. Buhaichuk** – Doctor of Law, Prof. (KhNUIA); **O. M. Dufeniuk** – Doctor of Law, Prof. (Lviv State University of Internal Affairs); **O. V. Dzhafarova** – Doctor of Law, Prof. (KhNUIA); **Ya. Yu. Koniushenko** – Doctor of Law, Associate Prof. (National Academy of Internal Affairs); **N. Ch. Nguindip** – Ph.D., Senior Prof. (University of Dschang, Cameroon); **G. Šimić** – Ph.D. in Criminal Law, Associate Prof. (University “VITEZ”, Bosnia and Herzegovina); **V. V. Sokurenko** – Doctor of Law, Prof., Corresponding Member of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine, Honored Lawyer of Ukraine (KhNUIA).

The publications are presented in the authors’ original editions with minor proofreading corrections. The authors and their academic supervisors are responsible for the accuracy of scientific material, professional terminology, factual data, citations, proper nouns, and geographical names, as well as for the disclosure of any facts not intended for public release.

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Пендюра А.

Особливості механізмів саморегуляції в піротехніків Державної служби України з надзвичайних ситуацій з різним рівнем професійного розвитку 278

Кришталь Є.

Психологічні механізми формування посттравматичного стресового розладу у військовослужбовців та стратегії їх комплексної ресоціалізації 292

Крицька І.

Стан невизначеності як стресогенний чинник у психологічному функціонуванні дружин військовослужбовців 307

Антонова С.

Проблема активізації девіантної поведінки під час війни 318

Слободянюк А.

Етична і підтримувальна комунікація як чинник збереження ментального здоров'я та розвитку стресостійкості людей з досвідом війни..... 333

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

Петриченко І.

Актуальні питання діяльності підрозділів кримінальної поліції України щодо протидії злочинам, пов'язаним із використанням криптовалют і віртуальних активів в умовах воєнного стану 349

Остапчук Д.

Аналітичне профілювання ризиків організованої злочинності Національною поліцією України в умовах воєнного стану 361

Форманчук А.

Особливості реалізації національного механізму відшкодування збитків, завданих воєнними діями..... 373

НАШІ АВТОРИ 387

ДО УВАГИ АВТОРІВ..... 389

Періодичні наукові видання Харківського національного університету внутрішніх справ 389

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

УДК 159.944:614.8:351.862 DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2026.Spec.Iss.19>

Андріана Пендюра,

*Національний університет цивільного захисту України (м. Харків);
e-mail: pendiura.andriana_2023b@nuczu.edu.ua*

Науковий керівник:

Сніжана Євпак,

*Національний університет цивільного захисту України (м. Харків),
навчально-науковий інститут оперативно-рятувальних сил,
навчально-наукова лабораторія екстремальної
та кризової психології (старший науковий співробітник);
ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-9129-2690>,
e-mail: yevpak_snizhana@nuczu.edu.ua*

ОСОБЛИВОСТІ МЕХАНІЗМІВ САМОРЕГУЛЯЦІЇ В ПІРОТЕХНІКІВ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ З НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ З РІЗНИМ РІВНЕМ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ

У статті представлено дослідження динаміки механізмів саморегуляції в піротехніків Державної служби України з надзвичайних ситуацій з різним досвідом та професійним становленням. Актуальність роботи зумовлена екстремальним характером діяльності фахівців з гуманітарного розмінування в умовах воєнного стану та значної кількості стрес-факторів, що супроводжується підвищеним нервово-психічним напруженням, зростанням відчуття тривоги та ризиком дезадаптивних станів. Метою дослідження є визначення відмінностей у механізмах саморегуляції в піротехніків з різним рівнем професійного розвитку та становлення.

У дослідженні взяли участь 84 респонденти: кандидати на службу в піротехнічні підрозділи Державної служби України з надзвичайних ситуацій, курсанти кафедри протимінної діяльності та спеціальної підготовки Національного університету цивільного захисту України та досвідчені фахівці зі стажем роботи понад 15 років. У процесі дослідження використано 16-факторний особистісний опитувальник Р. Кеттела, опитувальник «Шкала ситуативної та особистісної тривожності» Ч. Спілбергера (адаптація – Ю. Ханін) та методика «Стильові особливості саморегуляції поведінки – ССП-98» В. Моросанової. Обробку даних здійснено із застосуванням описової статистики та коефіцієнта кореляції Спірмена.

Результати засвідчили закономірну еволюцію регуляторних механізмів: у курсантів саморегуляція проявляється лише в певних ситуаціях і має емоційно залежний характер, тривога виступає системоутворювальним та водночас дезорганізуючим чинником, що знижує прояв стилів саморегуляції – моделювання, програмування та гнучкості; у кандидатів на службу формується більш структурована система стилів

саморегуляції, яка спирається на емоційну стабільність і нормативність, однак зберігає часткову залежність від емоційно-вольової сфери; у досвідчених фахівців саморегуляція набуває інтегрованого, автономного та багаторівневого характеру, тривога має локальний вплив і не порушує цілісності регуляторної системи.

Зроблено висновок, що професійний розвиток піротехніків супроводжується переходом від домінування емоційних станів, що впливають на саморегуляцію, до усвідомленої, внутрішньо структурованої моделі поведінки, яка полягає у високому рівні саморегуляції. Практична значущість результатів визначається можливістю їх використання для вдосконалення системи професійного відбору, психологічного супроводу та розроблення програм розвитку саморегуляції і стійкості в умовах роботи з підвищеним ризиком. Перспективи подальших досліджень пов'язані з вивченням поведінкових індикаторів саморегуляції та створенням диференційованих програм її формування в умовах тривалого впливу екстремальних чинників.

Ключові слова: піротехнік, фахівець з розмінування, саморегуляція, емоційно-вольова сфера, психологічне забезпечення, професійно важливі якості, професійне становлення.

Оригінальна стаття

Постановка проблеми

Діяльність піротехніків Державної служби України з надзвичайних ситуацій має екстремальний характер, що зумовлено постійним контактом з вибухонебезпечними предметами та роботою в умовах значного мінного забруднення. У зв'язку з військовою агресією РФ зросли масштаби цієї діяльності та дещо змінилась її специфіка. Сьогодні в Україні діяльність з гуманітарного розмінування виконують як приватні, так і державні організації, серед яких Державна служба України з надзвичайних ситуацій є одним з важливих складників. На її піротехніків припадає найбільша частка робіт з гуманітарного розмінування, що спричиняє значне навантаження на підрозділи та фахівців. Все це відбивається на їхньому психологічному стані, а саме на зниженні саморегуляції та тривозі, що зростає, та впливає на пришвидшення відчуття втоми й розвиток дезадаптивних станів.

Стан дослідження проблеми

Ефективне виконання діяльності в екстремальних умовах потребує від фахівця визначеного, а частіше значно вищого рівня розвитку індивідуально-психологічних якостей. Зазвичай такими якостями є високий рівень стресостійкості, емоційно-вольової регуляції, самоконтроль, саморегуляція тощо. Ці індивідуально-психологічні якості також є найуразливішими при надмірних фізичних та психологічних навантаженнях, пов'язаних з тривалим виконанням робіт. Результати багатьох досліджень професійних якостей, а саме саморегуляції, самоконтролю та стресостійкості у фахівців, які працюють у звичайних та екстремальних умовах, вказують на зв'язок індивідуально-психологічних

якостей особистості з вищезазначеними якостями емоційно-вольової сфери [1].

У монографії Н. Оніщенко та В. Платонова представлено узагальнення ідей та підходів щодо визначення індивідуально-психологічних якостей співробітників Державної служби України з надзвичайних ситуацій (далі –ДСНС України), зокрема визначено важливість емоційно-вольових якостей особистості у професіях, які входять до аварійно-рятувальних та піротехнічних підрозділів [2, с. 23–28].

Результати досліджень підтверджують, що саморегуляція пов'язана з іншими індивідуально-психологічними якостями та конструктами, такими як ризикована поведінка. Встановлено, що зниження рівня саморегуляції значно підвищує схильність до ризикованої поведінки, тоді як високий рівень регуляторного контролю корелює з обережністю та зваженістю в ухваленні рішень і виступає буферним механізмом, що опосередковує ефективність поведінки в умовах ризику [3].

До подібних висновків дійшли у своїй роботі М. Яцюк та О. Нагорна, зазначаючи, що порушення механізмів саморегуляції виступає системним чинником та сприяє ризикованій поведінці в умовах війни, тоді як сформовані регуляторні механізми виконують буферну функцію [4].

Як зауважують А. Булайтіс [5], В. Чоронолецька та О. Дячкова [6], екстремальний характер діяльності піротехніків ДСНС України, постійна робота з вибухонебезпечними предметами зумовлюють підвищене нервово-психічне напруження, високу відповідальність та постійний вплив стресогенних чинників на емоційний стан фахівців-піротехніків, що актуалізує проблему психологічного забезпечення професійної діяльності.

В. Платонов зазначає, що такі якості, як саморегуляція й стресостійкість у піротехніків, є найбільш вразливими компонентами професійного профілю фахівця та потребують постійного розвитку. Їх розвиток можливий не лише через проходження спеціальних тренінгових програм, а й через професійне становлення, наявність високих індивідуально-психологічних показників і належну підтримку вторинних професійно важливих якостей. Однак дослідник наголошує на несприятливих наслідках професійних стрес-факторів, які спричиняють негативні наслідки для емоційно-вольової сфери, що проявляється у зниженні процесів саморегуляції [7].

На думку науковця, високий рівень саморегуляції є важливою професійною якістю піротехніків і фахівців з розмінування, бо саме ця індивідуально-психологічна якість дозволяє швидко опанувати себе в ситуаціях невизначеності або дефіциту інформації, запобігає надмірному прояву тривоги, що безпосередньо впливає на точність

рухів, мілкої моторики та критичне мислення. Підтримка саморегуляції на належному рівні досягається за рахунок проходження тренінгів з психологічного відновлення [8].

Крім підтримки оптимального психологічного стану, важливим складовим елементом є психологічна підготовка до виконання завдань. Так, у роботі О. Недвиги, присвяченій військовим саперам, які брали участь у миротворчих місіях, наголошується на важливості проходження спеціальних тренінгів. Мета таких тренінгів полягає у зниженні відчуття тривоги та страху через занурення у схожі, але контрольовані умови, у яких саперам дається час на опанування своїх емоцій і можливість припуститися помилок з подальшим їх виправленням [9].

Огляд наукових досліджень дозволяє окреслити проблемне коло у сфері психологічного забезпечення діяльності фахівців з розмінування, піротехніків ДСНС України та саперів Збройних Сил України. Зауважимо, що сьогодні ґрунтовні дослідження психологічних особливостей фахівців із саперної справи стають значно актуальними через надзвичайно великі обсяги робіт з розмінування території України. Як зазначає Ю. Рагозян, гуманітарне розмінування розглядається сьогодні як чинник відновлення економічного потенціалу територій та передумова стабілізації післявоєнного розвитку регіонів [10].

Зазначимо, що більшість представлених досліджень мають комплексний характер, визначаючи саморегуляцію як особистісну, так і професійно важливу якість у психологічному профілі фахівця. Проте в них не розглядається динаміка розвитку саморегуляції як професійно важливої якості у профілі фахівця-сапера.

Мета і завдання дослідження

Метою статті є визначення різниці в механізмах саморегуляції у піротехніків ДСНС України з різним рівнем професійного становлення. *Завданнями* статті є дослідження взаємозв'язку між саморегуляцією та індивідуально-психологічними особливостями та визначення динаміки трансформації механізмів саморегуляції у процесі професійного становлення піротехніків ДСНС України.

Наукова новизна дослідження

Отримано емпіричні результати, які відображають динаміку розвитку саморегуляції під час професійного становлення та розвитку піротехніків ДСНС України.

Матеріали та методи дослідження

Для досягнення мети дослідження було сформовано вибірку респондентів, до якої увійшло 29 осіб з-поміж кандидатів на службу в піротехнічні підрозділи ДСНС України, 20 осіб – курсантів кафедри протимінної діяльності та спеціальної підготовки Національного

університету цивільного захисту України, а також 35 фахівців-піротехніків ДСНС України, які мають досвід роботи понад 15 років. У процесі проведення дослідження було використано такі методики:

1) 16-факторний особистісний опитувальник Р. Кеттела (далі – 16-ФОО) для визначення індивідуально-психологічних особливостей особистості;

2) опитувальник «Шкала ситуативної та особистісної тривожності» Ч. Спілбергера (адаптація – Ю. Ханін) з метою оцінки рівня прояву ситуативної та особистісної тривоги;

3) опитувальник «Стильові особливості саморегуляції поведінки – ССП-98» В. Моросанової для визначення притаманних стилів саморегуляції.

Тексти психодіагностичних інструментів представлені в загальному українськомовному перекладі.

Збір даних проводився за допомогою платформи Google Forms з дотриманням принципів анонімності та конфіденційності. Математично-статистичну обробку отриманих результатів проведено за допомогою описової статистики та рангового коефіцієнта кореляції Спірмена у статистичному пакеті IBM SPSS Statistics (версія 23).

Результати досліджень

У контексті вивчення трансформації механізмів саморегуляції у процесі професійного становлення піротехніків ДСНС України можна розкрити психологічні детермінанти ефективності їхньої діяльності в екстремальних умовах.

Результати кореляційного аналізу серед курсантів Національного університету цивільного захисту України за опитувальником «Стильові особливості саморегуляції поведінки – ССП-98» В. Моросанової та 16-ФОО показали, що на етапі навчання саморегуляція має фрагментарний та ситуативний характер (див. табл. 1.).

Таблиця 1

Результати кореляційного аналізу серед показників особистісних рис та складових саморегуляції курсантів

Шкали	Моделювання	Оцінка результатів	Самостійність
М	-0,483*		0,475*
N		-0,563**	
O		-0,472*	
Q4		-0,480*	

*Примітка: * – кореляція достовірно значуща на рівні 0,05; ** – кореляція статистично значуща на рівні 0,01; *** – кореляція статистично значуща на рівні 0,001*

Показник моделювання має достовірний негативний зв'язок з схильністю до абстрагування, фантазуванням та мрійливості. Зі зростанням тенденції до фантазування знижується здатність до реалістичного прогнозування ситуацій. У діяльності піротехніків ДСНС України така поведінкова особливість може впливати на точність операційного аналізу, оскільки їхня діяльності потребує максимально конкретного, предметного та алгоритмізованого мислення. Позитивний зв'язок самостійності з фактором «М» може свідчити про формування суб'єктивного відчуття автономності, яке, однак, не завжди підкріплене достатнім професійним досвідом і може набувати характеру декларативної впевненості.

Показник оцінки результатів демонструє обернені кореляції з факторами «N» та «O» до почуття провини. Це вказує на те, що за умов підвищеної внутрішньої напруженості, тривоги та орієнтації на соціальне схвалення знижується адекватність самооцінювання виконаних дій, що полягає в надмірній самокритичності або, навпаки, активізації захисного механізму заперечення помилок і відбивається на об'єктивності професійної рефлексії.

Аналіз впливу тривоги, а саме зв'язок особливостей саморегуляції з різними типами тривоги, представлено в табл. 2.

Таблиця 2

Результати кореляційного аналізу показників саморегуляції та ситуативної й особистісної тривоги серед курсантів

Шкали	Моделювання	Програмування	Гнучкість	Самостійність	Загальний рівень
Ситуативна тривога	-0,490*	-0,468*	-0,586**		-0,536*
Особистісна тривога	-0,693**		-0,603**	0,490*	-0,569**

Примітка: * – кореляція достовірно значуща на рівні 0,05; ** – кореляція статистично значуща на рівні 0,01; *** – кореляція статистично значуща на рівні 0,001

Показники ситуативної тривоги мають негативні зв'язки зі стилями моделювання, програмування, гнучкістю та загальним рівнем саморегуляції. Крім того, виявлено позитивний зв'язок особистісної тривоги з самостійністю, що може свідчити про компенсаторний характер автономності як спроби зберегти внутрішній контроль в умовах емоційної напруженості.

Результати кореляційного аналізу серед вибірки, до якої увійшли кандидати в піротехніки ДСНС України (див. табл. 3), відображає відмінну від курсантів структуру зв'язків між змінними, яка набуває більш впорядкованого та інтегрованого характеру.

Таблиця 3

Результати кореляційного аналізу серед показників особистісних рис та складових саморегуляції кандидатів у піротехніки ДСНС України

Шкали	Моделювання	Програмування	Оцінка результатів	Самостійність	Загальний рівень
B		-0,386*			
C		0,488**		0,421*	0,558**
G			0,508**	-0,441*	
M				-0,377*	
N					
O				-0,409*	
Q1		0,396*			0,411*
Q2	-0,442*				
Q3			0,375*		0,393*
L	0,391*		0,456*		

Примітка: * – кореляція достовірно значуща на рівні 0,05; ** – кореляція статистично значуща на рівні 0,01; *** – кореляція статистично значуща на рівні 0,001

Показники програмування мають позитивний зв'язок з факторами «С», «G», «Q1». Це свідчить про здатність вибудувувати послідовний алгоритм дій у потенційно небезпечних умовах, що спирається на внутрішню врівноваженість, дисциплінованість, готовність до адаптації. Загальний рівень саморегуляції має зв'язок з факторами «С» та «Q1», що дозволяє говорити про поступову інтеграцію регуляторної системи та інтеріоризацію професійних вимог.

Водночас негативний зв'язок моделювання з фактором «Q2» може відображати ризик надмірної автономності без достатнього врахування колективного досвіду. Додатково встановлено позитивний зв'язок оцінки результатів з факторами «Q3» та «L», що свідчить про зростання ролі самоконтролю та рефлексії.

Результати кореляційного аналізу між показниками саморегуляції й типами тривоги у вибірці кандидатів у піротехніки ДСНС України представлено в табл. 4.

Таблиця 4

Результати кореляційного аналізу показників саморегуляції та ситуативної й особистісної тривоги в кандидатів у піротехніки ДСНС України

Шкали	Моделювання
Ситуативна тривога	-0,471**
Особистісна тривога	-0,458*

Примітка: * – кореляція достовірно значуща на рівні 0,05; ** – кореляція статистично значуща на рівні 0,01; *** – кореляція статистично значуща на рівні 0,001

Результати свідчать, що ситуативна та особистісна тривога негативно пов'язані зі стилем моделювання. Проте, на відміну від курсантів, вплив тривоги вже не поширюється на всю систему саморегуляції. Отже, для кандидатів у піротехніки ДСНС України характерним є нормативно-організований, частково самостійний профіль, оскільки саморегуляція стає більш структурованою, однак не є повністю незалежною від емоційної сфери.

У групі досвідчених піротехніків ДСНС України зафіксовано якісно іншу конфігурацію (див. табл. 5).

Таблиця 5

Результати кореляційного аналізу серед показників особистісних рис та складових саморегуляції серед досвідчених піротехніків ДСНС України

Шкали	Моделювання	Оцінка результатів	Гнучкість	Самостійність
В	-0,464**			
С				
Е		0,337*		0,368*
F				0,451**
I				0,438**
О			0,344*	
Q1			0,437**	
Q2			0,339*	0,525**
Q3			0,460**	0,539**
Q4			0,374*	
L			0,390*	

Примітка: * – кореляція достовірно значуща на рівні 0,05; ** – кореляція статистично значуща на рівні 0,01; *** – кореляція статистично значуща на рівні 0,001

Результати демонструють, що шкала гнучкості має позитивні кореляції з факторами «Q1», «Q3», «Q4», «L». Це свідчить про сформовану здатність до адаптивної перебудови поведінки. Самостійність демонструє стійкі позитивні зв'язки з факторами «F», «I», «Q2», «Q3», що відображає інтеграцію автономності та внутрішньої дисципліни. Стиль оцінки результатів позитивно пов'язаний з фактором «E», що може вказувати на сформовану впевненість у професійних рішеннях.

У таблиці 6 представлено взаємозв'язок з особливостями проявів тривоги. Встановлено, що ситуативна та особистісна тривога негативно корелює з самостійністю. Однак ці зв'язки мають локальний характер і не охоплюють усю систему саморегуляції. Професійний досвід забезпечує автоматизм когнітивних схем, внаслідок чого тривога трансформується з дезорганізуючого чинника у сигнальний. Регуляторна система набуває автономії від афективної сфери, що дозволяє визначити цей профіль як інтегрований професійно зрілий.

Таблиця 6

Результати кореляційного аналізу показників саморегуляції і тривоги серед досвідчених піротехніків ДСНС України

Шкали	Самостійність
Ситуативна тривога	-0,592**
Особистісна тривога	-0,418*

Примітка: * – кореляція достовірно значуща на рівні 0,05; ** – кореляція статистично значуща на рівні 0,01; *** – кореляція статистично значуща на рівні 0,001

Дослідження розвитку професійних якостей у фахівців-піротехніків ДСНС України, зокрема саморегуляції, дозволяє простежити не лише наявність статистично значущих зв'язків, а й якісну трансформацію регуляторної системи в динаміці професійного розвитку від емоційно-вразливої та залежної структури до інтегрованої й самостійної системи. Результати кореляційного аналізу засвідчили закономірну еволюцію механізмів саморегуляції у процесі професійного становлення піротехніків ДСНС України.

1. На етапі професійної підготовки саморегуляція в курсантів характеризується високою залежністю від емоційної сфери. Особистісна тривога виступає системоутворювальним та частково дезорганізуючим чинником, що знижує загальний рівень саморегуляції. Водночас виявлені зв'язки за факторами опитувальника 16-ФОО засвідчують недостатню інтегрованість регуляторних механізмів та їхню чутливість до внутрішньої напруженості й емоційної нестабільності. Отже,

на цьому етапі саморегуляція має переважно реактивний характер і перебуває на стадії формування.

2. У кандидатів у піротехніки ДСНС України формується більш структурована система, що спирається на емоційну стабільність і нормативність, однак зберігає чутливість до афективних впливів. Показники стилю програмування та загального рівня саморегуляції позитивно пов'язані з емоційною стійкістю, нормативністю, відкритістю до нового досвіду. Це свідчить про поступову інтеріоризацію професійних вимог і формування більш структурованої регуляторної системи. Водночас зберігається негативний вплив тривоги на стиль моделювання ситуації, що вказує на неповну автономізацію регуляторних процесів від афективної сфери. Отже, для кандидатів характерним є перехідний тип саморегуляції – від емоційно зумовленої до усвідомлено організованої.

3. У досвідчених піротехніків ДСНС України саморегуляція набуває інтегрованого, багаторівневого та відносно автономного характеру, особистісні якості тут виступають ресурсом регуляції, а тривога впливає вибірково, не порушуючи системної цілісності. Виявлені позитивні зв'язки гнучкості та самостійності з показниками самоконтролю, автономності, відкритості до змін, емоційної чутливості та активності засвідчують сформованість зрілої регуляторної системи, що поєднує внутрішню дисципліну з адаптивністю. Тривога в цій групі досліджуваних проявляється локально, переважно в компонентах самостійності, не руйнуючи цілісності регуляторної структури. Це дозволяє говорити про перехід саморегуляції з реактивного рівня на рівень професійно інтегрованої системи.

Обговорення результатів

Результати дослідження засвідчили наявність закономірної еволюції механізмів саморегуляції у процесі професійного розвитку піротехніків ДСНС України: від емоційно залежної, нестійкої та тривожно детермінованої структури (у курсантів), через нормативно-структуровану, частково самостійну систему (у кандидатів у піротехніки ДСНС України) до інтегрованої, гнучкої та особистісно опосередкованої регуляторної моделі (досвідчені піротехніки ДСНС України).

Отримані результати кореляційного аналізу дозволили виявити якісну трансформацію механізмів саморегуляції в динаміці професійного становлення – від курсантів до досвідчених фахівців-піротехніків ДСНС України.

Висновки

Професійний розвиток супроводжується поступовим зниженням дезорганізуючого впливу тривоги та переходом від реактивної моделі регуляції до усвідомленої, внутрішньо структурованої та адаптивної системи емоційного реагування.

Практична значущість отриманих результатів полягає в можливості використання виявлених закономірностей для вдосконалення системи професійного відбору, психологічного супроводу та програм розвитку саморегуляції в умовах діяльності, пов'язаної з підвищеним ризиком. Встановлені зв'язки дозволяють визначити зони найближчого розвитку для кожної категорії фахівців і спрямувати психологічні інтервенції на зниження дезорганізуючого впливу тривоги та посилення інтеграції регуляторних механізмів.

Перспективи подальших досліджень пов'язані з аналізом психофізіологічних індикаторів саморегуляції та розробленням диференційованих програм формування регуляторної стійкості в умовах тривалого впливу екстремальних чинників.

Список бібліографічних посилань: **1.** Шамлян К. М. Воля, саморегуляція, самоконтроль та інші «само»-процеси. *Габітус*. 2024. № 64. С. 21–28. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.64.3>. **2.** Оніщенко Н. В., Платонов В. М. Професіографічний аналіз діяльності піротехнічних підрозділів Державної служби України з надзвичайних ситуацій : монографія. Харків : ФООП Панов А. М., 2024. 144 с. **3.** Nisa M., Maryam R., Kareem A., Khan I. Personality Traits, Risk-Taking Behaviors and Self-Regulation in Young Adults. *Migration Letters*. 2024. Vol. 21, No. 7. Pp. 399–412. **4.** Yatsiuk M., Nahorna O. Psychological self-regulation mechanisms as a key factor in preventing adolescents' risk behavior in wartime. *Personality and Environmental Issues*. 2025. Vol. 4, No. 2. Pp. 48–54. DOI: [https://doi.org/10.31652/2786-6033-2025-4\(2\)-48-54](https://doi.org/10.31652/2786-6033-2025-4(2)-48-54). **5.** Булайтіс А. В. Особливості емоційно-вольового компонента в структурі надійності професійної діяльності піротехніків ДСНС в умовах воєнного стану. *Наукові записки Львівського державного університету безпеки життєдіяльності. Педагогіка і психологія*. 2025. № 2 (6). С. 130–137. DOI: <https://doi.org/10.32782/3041-1297/2025-2-20>. **6.** Чернолецька В. О., Дячкова О. М. Особливості професійних страхів у фахівців піротехнічних груп ДСНС України в умовах воєнного стану // Верховенство права: доктрина і практика в умовах сучасних світових викликів : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 23 трав. 2025 р.) / МВС України ; Дніпровський держ. ун-т внутр. справ. Дніпро, 2025. С. 495–497. **7.** Платонов В. М. Проблемні питання психологічного супроводу діяльності піротехніків Державної служби України з надзвичайних ситуацій // Актуальні питання роботи з персоналом у складових сектору безпеки та оборони : зб. тез наук.-практ. конф. (м. Харків, 27 лют. 2024 р.) / Нац. акад. Нац. гвардії України. Харків, 2024. С. 119–122. **8.** Платонов В. М. Концепція алгоритму психологічної підтримки фахівців-піротехніків ДСНС України // Соціально-психологічне забезпечення діяльності сил безпеки та оборони України : тези доп. V Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Харків, 31 трав. 2024 р.) / Нац. акад. Нац. гвардії України ; Громад. орг. «Інститут психології здоров'я» ; Харків. нац. ун-т внутр. справ ; Черкас. ін-т пожеж.

безпеки ім. Героїв Чорнобиля Нац. ун-ту цивіл. захисту України. Харків : НА НГУ, 2024. С. 84–87. **9.** Недвига О. В. Психологічний тренінг «Мінне поле» у процесі підготовки саперів. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського*. 2018. Вип. 1 (19). С. 104–110. **10.** Рогозян Ю. Пріоритетність розмінування територій у ракурсі відновлення їх економічного потенціалу у воєнний та повоєнний час: проблематика та міжнародний досвід. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права*. 2024. № 41. С. 111–117. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.12528426>.

Надійшла до редакції: 24.02.2026

Прийнята до друку після рецензування: 03.04.2026

Опублікована: 17.06.2026

References: **1.** Shamlian, K. M. (2024). Will, self-regulation, self-control and other “self”-processes. *Habitus*, 64, 21–28. <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2024.64.3>. **2.** Onishchenko, N. V., & Platonov, V. M. (2024). *Professiographic analysis of the activities of the pyrotechnic units of the State Emergency Service of Ukraine*. FOP Panov A. M. **3.** Nisa, M., Maryam, R., Kareem, A., & Khan, I. (2024). Personality Traits, Risk-Taking Behaviors and Self-Regulation in Young Adults. *Migration Letters*, 21(7), 399–412. **4.** Yatsiuk, M., & Nahorna, O. (2025). Psychological self-regulation mechanisms as a key factor in preventing adolescents’ risk behavior in wartime. *Personality and Environmental Issues*, 4(2), 48–54. [https://doi.org/10.31652/2786-6033-2025-4\(2\)-48-54](https://doi.org/10.31652/2786-6033-2025-4(2)-48-54). **5.** Bulaitis, A. V. (2025). Features of the emotional-volitional component in the structure of professional reliability of sappers of the State Emergency Service of Ukraine under martial law. *Scientific Notes of Lviv State University of Life Safety. Pedagogy and Psychology*, 2(6), 130–137. <https://doi.org/10.32782/3041-1297/2025-2-20>. **6.** Chornoletska, V. O., & Diachkova, O. M. (2025, May 23). *Specific features of professional fears among specialists of pyrotechnic groups of the State Emergency Service of Ukraine under martial law* [Conference presentation abstract]. International scientific and practical conference “Rule of law: Doctrine and practice in the context of contemporary global challenges”, Dnipro, Ukraine. **7.** Platonov, V. M. (2024, February 27). *Problematic issues of psychological support for the activities of pyrotechnicians of the State Emergency Service of Ukraine* [Conference presentation abstract]. Scientific and practical conference “Current issues of personnel management in the components of the security and defence sector”, Kharkiv, Ukraine. **8.** Platonov, V. M. (2024, May 31). *Concept of an algorithm for psychological support of SES pyrotechnic specialists of Ukraine* [Conference presentation abstract]. V All-Ukrainian scientific and practical conference “Socio-psychological support of the activities of the security and defence forces of Ukraine”, Kharkiv, Ukraine. **9.** Nedvyha, O. V. (2018). Psychological training “Minefield” in the process of sapper training. *Scientific Bulletin of V. O.*

Sukhomlynskyi Mykolaiv National University, 1(19), 104–110. **10**. Rohozian, Yu. (2024). Priority of demining territories from the perspective of restoring their economic potential in war and post-war times: Problems and international experience. *Scientific Notes of Lviv University of Business and Law*, 41, 111–117. <https://doi.org/10.5281/zenodo.12528426>.

Received the editorial office: 24 February 2026

Accepted for publication after review: 3 April 2026

Published: 17 June 2026

Andriana Pendiura,

National University of Civil Protection of Ukraine (Kharkiv);

e-mail: pendiura.andriana_2023b@nuczu.edu.ua

Scientific advisor:

Snizhana Yevpak,

National University of Civil Protection of Ukraine (Kharkiv),

Educational and Research Institute of Operational and Rescue Forces,

Educational and Research Laboratory of Extreme

and Crisis Psychology (Senior Research Fellow);

ORCID: <https://orcid.org/0009-0004-9129-2690>,

e-mail: yevpak_snizhana@nuczu.edu.ua

Characteristics of Self-Regulation Mechanisms among Pyrotechnicians of the State Emergency Service of Ukraine with Varying Levels of Professional Development

This article presents a study of the dynamics of self-regulation mechanisms among pyrotechnicians of the State Emergency Service of Ukraine with varying levels of experience and professional development. The relevance of this work stems from the extreme nature of humanitarian demining specialists' activities under martial law and the significant number of stress factors, accompanied by heightened neuropsychological strain, increased anxiety and the risk of maladaptive states. The aim of the study is to identify differences in self-regulation mechanisms among pyrotechnicians with varying levels of professional development and training.

The study involved 84 respondents: candidates for service in the pyrotechnic units of the State Emergency Service of Ukraine, cadets from the Department of Mine Action and Special Training at the National University of Civil Protection of Ukraine, and experienced specialists with over 15 years' service. The study utilised R. Kettell's 16-factor personality questionnaire, C. Spielberger's "Situational and Personal Anxiety Scale" questionnaire (adapted by Y. Khanin) and V. Morosanova's "Stylistic Features of Behavioural Self-Regulation – SSP-98" methodology. Data analysis has been carried out using descriptive statistics and Spearman's correlation coefficient.

The results demonstrated a regular evolution of regulatory mechanisms: among cadets, self-regulation manifests itself only in certain situations and is emotionally dependent in nature; anxiety acts as a system-forming yet simultaneously disorganising factor, reducing the

manifestation of self-regulation styles – modelling, programming and flexibility; candidates for service develop a more structured system of self-regulation styles, which is based on emotional stability and normativity, yet retains a partial dependence on the emotional-volitional sphere; in experienced specialists, self-regulation takes on an integrated, autonomous and multi-level character; anxiety has a localised effect and does not disrupt the integrity of the regulatory system.

It is concluded that the professional development of pyrotechnicians is accompanied by a transition from the dominance of emotional states affecting self-regulation to a conscious, internally structured behavioural model characterised by a high level of self-regulation. The practical significance of the results lies in their potential application to improve the system of professional selection, psychological support, and the development of programmes for fostering self-regulation and resilience in high-risk work environments. Prospects for further research relate to the study of behavioural indicators of self-regulation and the creation of differentiated programmes for its development under conditions of prolonged exposure to extreme factors.

Keywords: pyrotechnician, demining specialist, self-regulation, emotional-volitional sphere, psychological support, professionally important qualities, professional development.

Цитування (ДСТУ 8302:2015): Пендюра А. Особливості механізмів саморегуляції в піротехніків Державної служби України з надзвичайних ситуацій з різним рівнем професійного розвитку. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2026. Спецвип. С. 278–291. DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2026.Spec.Iss.19>.

Citation (APA): Pendiura, A. (2026). Characteristics of Self-Regulation Mechanisms among Pyrotechnicians of the State Emergency Service of Ukraine with Varying Levels of Professional Development. *Bulletin of Kharkiv National University of Internal Affairs, Spec. Iss.*, 278–291. <https://doi.org/10.32631/v.2026.Spec.Iss.19>.

Використання штучного інтелекту:

в цьому рукописі автор(и) не використовував інструменти штучного інтелекту. Автор бере на себе відповідальність за оригінальність, точність, достовірність та цілісність рукопису, розуміючи, що подальше виявлення факту використання штучного інтелекту є підставою для відкликання опублікованої статті.

The use of artificial intelligence:

In this manuscript, the author(s) did not use artificial intelligence tools. The author takes responsibility for the originality, accuracy, authenticity, and integrity of the manuscript, understanding that further detection of the use of artificial intelligence is grounds for retraction of the published article.

